

Sari Poijärvi, *Gonilla*, Mira Bildarkiv

Från redaktionen

Ett årsskifte innebär alltid summeringar av olika slag: bokslut i så väl bokstavig som överförd mening. Dessutom innebär årsskiften nyårslöften. Såväl individer som grupper och organisationer lovar sig själva och omvärlden att det nya året skall bli annorlunda, och ännu bättre. Inför kommande årsskifte har summeringarna och nyårslöftena varit extra påfallande, årtusendets produkter utlovas i annonser och man kan utan överdrift säga att 1999 har

gått i listornas tecken i medierna. Årtusendets bästa författare, mest betydelsefulla händelser, största idrottsmän har utsetts på löpande band. Som vanligt lyser kvinnorna med sin frånvaro på listorna. Man kan undra om jämställdhetsrörelserna och kvinnoforskningen egentligen funnits... 1600- och 1700-talens gynaeceer, listor över tidernas mest framgångsrika kvinnor, tycks långt borta. För *Kvinnovetenskaplig tidskrifts* del har vi ändå valt

att inte göra några listor; vi väljer i stället att diskutera historieskrivningen – och minnet. Årets sista nummer problematiserar historieskrivandets rekonstruktioner av det förgångna, medan 2000-talets första nummer kommer att ge exempel på olika metoder att närma sig enskilda människors minnen och berättelser.

Men även utan listor har *Kvinnovetenskaplig tidskrifts* redaktionskommitté inför årsskiftet ägnat sig åt att fundera över och diskutera såväl vår historia som vår framtid, och det av ett alldeles särskilt skäl – *Kvinnovetenskaplig tidskrift* fyller 20 år nästa år! Jubiléet kommer bland annat att firas i samband med konferensen *Utopier och dystopier* som arrangeras i samarbete mellan oss och Centrum för kvinnoforskning vid Stockholms universitet i början av oktober 2000.

Vi kommer att minnas vår historia även på andra sätt. Bland annat planerar vi en serie

intervjuer där kvinnoforskare från olika generationer möts. Vårt nyårslöfte är att fortsätta behandla intressanta teman inom vilka forskning från olika discipliner kan mötas. Vi vill fortsätta visa att den forskning som har kön som analyskategori och införlivar ett maktperspektiv lever i högönskelig vålmåga vare sig den kallar sig till exempel feministisk forskning, genus-, kvinno-, maskulinitets-, homosexualitets- eller jämställdhetsforskning, queer, gay eller lesbian studies. Vi fortsätter hävda att denna forskning är forskningsfronten i Sverige!

Detta temanummer innehåller en lite längre inledning, skriven av Kristina Fjelkestam och Amanda Lagerkvist i redaktionskommittén. Innan vi lämnar över ordet till dem vill vi önska alla *Kvinnovetenskaplig tidskrifts* läsare ett riktigt Gott Nytt År!

Från temaredaktörerna

Historia som disciplin formades först på 1800-talet. Tidigare hade inte historieskrivning artskilt från andra typer av litterära texter, men utvecklingen av källkritik skapade en skarp gräns mellan olika texters grad av pålitlighet, mellan kvarleva och berättande källa. Skönlitteratur kom att bli historievetenskapens Andra. För att med Linda Orr parafrasera ett välbekant citat ur James Joyces *Ulysses*: "literature is the nightmare from which history is continually trying to awake" (Orr 1992: 85).

Utifrån en stipulativ definition av begreppet "historicitet" vill vi i föreliggande temanummer fokusera en vetenskaplig tendens snarare än ett specifikt forskningsområde knutet till en viss disciplin eller en viss teori. Det vida begreppet "historicitet" kan användas för att belysa en kunskapsteoretisk diskussion som handlat om historieskrivandets reto-

riska strategier och det historiska perspektivets roll vid tolkning och värdering av kulturella fenomen. Diskussionen har i synnerhet förts inom historiskt inriktad litteratur-, konst-, medie- och filmvetenskap. Historien väntar inte på att upptäckas utan på att berättas, den är en pågående process i vilken historikerns förmåga att skapa meningsfulla sammanhang blir en avgörande faktor. Genom att arbeta självreflexivt, det vill säga bejaka språkets betydelse och det egna förhållningssättet gentemot forskningsobjektet, framträder historiekonstruktionernas ideologiska och politiska dimensioner skarpare. Denna typ av resonemang har ännu inte på allvar fått fäste i Sverige, exempelvis har historikernas diskussion kallats för en "lomhörd dialog" (Aronsson 1998). Det vore dock viktigt att föra en öppen dialog både inom och mellan discipli-

nerna eftersom de generella vetenskapsteoretiska och epistemologiska utmaningar som här sammanfattas under rubriken "historicitet" öppnar upp för till exempel nya former av källmaterial som bilder och skönlitteratur. Detta kan bidra till en förnyad syn på både vad som är historisk kunskap och hur den kan förmedlas.

På de fält där dessa frågor kommit att ställas i förgrunden möts man i ett intresse för språk, narrativitet, upplösningen av högt och lågt, betoningen av meningsskapande processer och de intrikata relationerna mellan representation och vad vi kallar verklighet, mellan text och läsare, mellan medieproduktion och mediekonsumtion. Ett exempel av flera är historieteoretikern Hayden White (1973) som hävdar att historieskrivning bygger på genrekonventioner. White identifierar fyra genrer eller narrativa strategier som ger den historiska berättelsen förklaringsvärde: komedin, tragedin, romansen och satiren. Genrerna fungerar paradigmiskt och blir bestämmande för historieskrivningen. Hayden Whites syn på historikerns verksamhet betyder inte att hon ska överge kravet på att leda olika argument i bevis. Ett liknande argument kommer från den franske filosofen Paul Ricoeur (1988) som menar att historieskrivning (både de teoretiska och empiriska momenten) är en nygestaltning som lånar berättarstrukturer från fiktionen, men det är en verksamhet som är bunden till de spår som påminner eftervärlden om det förflutna. Därför skiljer sig historia kvalitativt från fiktionen genom anspråket på att rekonstruera något som har hänt. Man måste hålla sig till, vad Ricoeur med bevingade ord sammanfattat som, "spåren, dokumenten och arkiven". Men för att skriva och läsa historia behövs narrativ kompetens; berättandet är ett sätt att ge sammanhang och ordning åt det historiska förloppet och historien kan alltid berättas om på ett nytt och annorlunda sätt. Historieteoretikern Dominick LaCapra (1983 och 1985) föreslår att man ska variera sig och inte bara använda de narrativa konventioner som tar utgångspunkt i enhetlighet, kronologisk framställning och den allvetande berättarrösten. Man måste kunna skriva så att

texten rymmer kritik av det man berättar om. Nya representationsformer för historieskrivandet är nödvändiga för att utmana vår förståelse av världen.

Historikern Lynn Hunt knyter an till de här tankegångarna när hon skriver om de formella och litterära val som historiskt arbetande forskare gör: "The masternarratives, or codes of unity or difference, the choice of allegories, analogies and tropes, the structures of narrative – these have weighty consequences for the writing of history" (1989:20). Dessa val har sociala och inte minst könspolitiska konsekvenser. Trots att diskussionen vi refererat till ovan har haft feministisk teoribildning som grundval, så har det feministiska arvet hamnat i skymundan i de kanonbildningar som upprättats i introducerande översikter. De senaste decenniernas problematisering av historieskrivandets praktiker har haft som förutsättning de politiska och sociala omvandlingarna, vilka så småningom lett fram till den vetenskapskritik som kvinnor och etniska och sexuella minoriteter har utvecklat inom ramen för sina frigörelseprojekt. Den mångröstade verkligheten (till exempel de nya grupper som under efterkrigstiden började läsa vid universitet och som tog sina erfarenheter utifrån klass, kön, etnisk tillhörighet och sexuell preferens etc. till utgångspunkt för sina vetenskapliga projekt) blev incitamentet till debatten om historieskrivandets ideologiska och narrativa karaktär. Feministisk forskning betonade tidigt vad som idag är gängse inom den tendens som vi kallar "historicitet", nämligen nödvändigheten av att beakta skillnader mellan kvinnor (och mellan män) och mellan olika platser och tider. Dessutom har man sedan länge varit medveten om hur individens sociala positionisering medför olika tillgång till makt och privilegier (*jfr* Holter 1962) och att identitetskonstruktionerna är mångskiktade. Men inte ens inom forskningsinriktningar som visat sig användbara för feminister, och som å sin sida är starkt influerade av feministisk tankegod, är feminismen självklart synlig. Så som historien nu skrivs tycks istället den feministiska forskningen och historicitetstendensen ha löpt parallellt. Vi vill i detta num-

mer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* synliggöra ett område där linjerna mötts internationellt och kan komma att mötas även i Sverige.

Historicitetens historik tecknas lämpligast utifrån humanvetenskapernas så kallade lingvistiska och kulturella vändningar. Under poststrukturalistisk flagg ägde dessa rum för ett tjugotal år sedan i kölvattnet av den feministiska "andra vågen". Tidigare hade till exempel Virginia Woolf i *Ett eget rum* ifrågasatt Historien med stort H, men detta skedde mer genomfört i den akademiskt förankrade andra vågen, där man med termer som "herstory" skrev kvinnornas egna historier med litet h och i pluralis. Utifrån ett ifrågasättande av de privilegierade vita männens anspråk på universell sanning, belystes de ideologiska maktfaktorer som doldes bakom den förment objektiva vetenskapen. Om man dessutom lägger till den feministiska forskningens interdisciplinära karaktär så har vi här grundbultarna till den tendens vi vill beskriva.

Feministisk teori och poststrukturalism möts i undersökningar av motsägelsefulla sprickor i den text som kallas Historien. Man betonar att textuella representationer skapar verkligheter i samma mån som verkligheter konstruerar representationer. Medelst slagkraftiga formuleringar av typen "the historicity of texts and the textuality of history" förmedlas denna grundtanke (Montrose 1989). Det korsställda textbegreppet syftar till att bryta upp fruktlösa motsatsställningar mellan fiktion och icke-fiktion, finkultur och populärkultur, text och kontext etc. Detta innebär en lyhördhet för de lokala omständigheter som texter ingår i, de kontexter som bedöms som betydande för tolkningen av textens meningar. Man undviker medvetet tolkningar som utgår ifrån en enda dominerande analyskategori eller ett enda system (som t.ex. klasskamp, genus eller la longue durée), och visar på att kulturella fenomen och maktstrukturer ska förstås utifrån flera dimensioner.

Idag har en dynamisk definition av textbegreppet anammats inom i synnerhet tre vitala riktningar som delvis överlappar varandra vad gäller frågeställningar, metoder, teorier och forskningsmaterial: kulturteori, den nya kul-

turhistorien och nyhistoricism. I det följande ska vi diskutera dessa inriktningar, som är representerade i artiklarna i numret, genom att belysa feminismens roll för utvecklingen av dem. I Kirsten Drottners självreflexiva mediehistorieskrivning utgår hon ifrån att historikers placering i nuet avgör hur det förflutna tar gestalt. Verktyg för att återkalla aspekter av historien och åskådliggöra kvinnors identitetsskapande, utgörs av medier som radio och film vilka fungerar både som medel och mål för minnesprocessen för de kvinnliga mediekonsumenterna som intervjuats. Orsi Husz bryter upp "den stora berättelsen" om kvinnorna och konsumtionen, som präglade den konsumtionshistoriska forskningen. Hon vidgar de kontextuella ramar som arkivmaterialet från Nordiska Kompaniet läses inom. Hennes källmaterial utgörs bland annat av bilder och skönlitteratur. Caroline Graeskes omläsning av Stina Aronssons genombrottsroman *Hitom himlen* utgår från en kritisk analys av litteraturhistorieskrivningarnas narrativa formel "det lyckliga slutet". I Aronssons fall benämns formeln "hemkomst", vilket syftar på att man i litteraturhistoriska framställningar menar att Aronson i *Hitom himlen* funnit sin plats i den litterära (lågstatus)genre som benämns provinzialism. Samtidigt som Aronson skrivs in i litteraturhistorien, så skrivs hon också ut.

Nyhistoricism

I början av 1970-talet ställde kvinnohistorikern Joan Kelly en retorisk fråga i rubriken till sin idag klassiska artikel: "Did women have a renaissance?". Utifrån det nekande svaret inleddes en tvärvetenskapligt feministisk problematisering av enkönade definitioner av historiska epoker och kulturella strömningar. Inom svensk litteraturvetenskap har feministiska forskare som ett led i kritiken av litterärkanon och litteraturhistorieskrivning dekonstruerat till exempel den estetiska termen "modernism" och tidsbestämningen av den historiskt situerade epoken "romantik" (se till exempel Witt-Brattström 1988, Bränström Öhman 1998, Borgström 1991).

Just renässansepokerna har varit det favorise-

rade undersökningsobjektet inom den litteraturvetenskapliga riktning som i USA går under beteckningen nyhistoricism, medan den brittiska motsvarigheten benämns kulturell materialism (Brannigan 1998). Olika slags texter – skönlitterära, juridiska och vetenskapliga – betraktas som diskursiva formationer som skapar varandra utifrån materiella förutsättningar. Historien blir då inte längre bara en statisk bakgrund som korrelerar, eller rentav korrigerar, en litterär text. I Sverige har ett vanligt tillvägagångssätt inom den litteraturvetenskapliga avhandlingskonsten bestått i att behandla historien som ett slags staffage, vilken avfärdande beskrivits i ett inledande bakgrundskapitel. Internationellt har nyhistoricismen istället på ett mycket fruktbart vis frambringt de litterära texternas dynamiska mångtydighet då de tillsammans med andra historiska texter får utgöra ett slags meningsskapande processer, avgörande för samhälligt diskursiva formationer. I synnerhet har man fokuserat konstruktioner av subjektivitet, vilket alltid varit en hjärtefråga i den feministiska rörelsens kamp för objektifierade kvinnors rätt att bli subjekt i sina egna historier. Språkliga kategorier som benämner och benämns av subjektet i en historisk situation både begränsar och möjliggör förändring. Analyser av subjektivitet och subjektkonstruktioner skapar därmed en ingång till den undersökta tidens samhällliga diskurser i bredare mening. Men feministisk teori och nyhistoricism drar inte alltid jämnt vad gäller synen på subjektet eftersom nyhistoricismens manliga etablissemang ofta är könsblint, medan den feministiska subjektivitetsforskningen inte alltid historiserar. Under inflytande av det senaste decenniets queerteoretiska och postkoloniala resonemang börjar de dock närma sig varandra (Traub 1996).

Den amerikanska utvecklingen av nyhistoricismen springer ur det kaliforniska Berkeleyuniversitetet. Stephen Greenblatt, professor i litteraturvetenskap, publicerade boken *Renaissance Self-Fashioning* 1980, redigerade ett temanummer om renässansen i *Genre* 1982 där han myntade termen "New Historicism", samt grundade den för riktningen inflytelse-

rika tidskriften *Representations* 1983 tillsammans med kollegan Catherine Gallagher. Denna trestegsraket, som hämtade sitt bränsle ur Michel Foucaults besök och gästföreläsningar vid Berkeley vid samma tid, öppnade fältet för den mängd böcker och avhandlingar som kom att publiceras under 1980-talet. Stephen Greenblatt har dock fått mycket kritik från feministiskt håll eftersom han betraktar renässansmänniskan som uteslutande av manligt kön, ibland utför rent (hetero)sexistiska analyser, samt i foucaultiansk anda beskriver makt som något könsneutralt (se exempelvis Waller 1987, Porter 1988). Detta maktperspektiv kan ses som problematiskt eftersom möjligheterna till motstånd och förändring ges ett på förhand avsatt utrymme i maktstrukturerna, vilket begränsar individens handlingsutrymme. Feministiska forskare har trots allt inspirerats av Foucault, men verksamheten präglas snarare av nyckelbegrepp som ideologi och materialism, vilket uppenbaras hos till exempel Catherine Belsey och Mary Poovey. Catherine Belsey undersöker det brittiska renässansdramats konstruktioner av identitet och könsskillnad i *The Subject of Tragedy* från 1985, medan Mary Poovey i *Uneven Developments* från 1989 beskriver hur genuskonstruktioner formades och formades av den viktorianska kulturens ideologier och institutioner. Nyckelbegreppen ideologi och materialism bygger vidare på andra vågens marxistiska utgångspunkter, och såtillvida tycks den närmaste släktingen utgöras av brittisk kulturmaterialism snarare än av nyhistoricism.

1980-talets ideologikritiska klimat, som uppstod i protest mot Reagan och Thatcher, var en avgörande ingrediens i utvecklingen av både nyhistoricism och kulturmaterialism, men i olika grad. Detta hör samman med skillnader i den akademiska kontexten. Den amerikanska nyhistoricismen uppstod främst som en reaktion mot en då dominerande ahistorisk formalism, medan den brittiska kulturmaterialismen från början var integrerad i ett vänsterpolitiskt akademiskt sammanhang (se avsnittet om kulturteori nedan). Den marxistiskt inspirerade Judith Lowder Newton poängterar i sin kritik av den amerikanska nyhistori-

cismen att dess företrädare nöjer sig med att konstatera att Historien och Litteraturhistorien är konstruktioner styrda av samhällets maktstrukturer. Feministiska forskare nöjer sig inte med detta konstaterande utan vill desutom faktiskt förändra maktstrukturerna (Lowder Newton 1989). Dessa maktstrukturer fördelar sig på flera ledder och plan. Det räcker inte med att uppmärksamma ojämlikheten mellan män och kvinnor, man måste även ta sociala och etniska skillnader i beaktande. Genom främlingsbegreppet lyfter Caroline Graeskes nyläsning av Stina Aronsons *Hitom himlen* fram denna typ av skillnader. Hennes läsning dekonstruerar dikotomier som centrum/periferi, individ/kollektiv, och utifrån berättelsen om gränsöverskridande möten med den Andre framträder en civilisationskritisk text. Här refererar Graeske till Gayatri Spivak, vilket pekar på postkoloniala teories inflytande på 1990-talets litteraturvetenskap.

Den nya kulturhistorien

Det kvinnohistoriska projektet, vilket inleddes i en era av "historia underifrån" och som till en början handlade om att synliggöra och addera kvinnliga individer till historien (herstory), ersattes under 1970- och 80-talen av en ännu bredare ansats då man insåg att man behövde revidera själva teorierna och perspektiven, och hela historieskrivningen, för att göra kvinnors verklighet rättvisa (se t.ex. Waaldijk 1995). Vetenskapen i sig kom att kritiserats för att vara androcentrisk. 1975 skrev Gerda Lerner en artikel där hon uppmanade till en sådan kritisk revision och 1979 kom hennes kända bok *The Majority Finds Its Past. Placing Women in History*. Som en del av den kulturella vändningen uppstod parallellt en riktning som liksom kvinnohistoria växte fram ur och samtidigt problematiserade historiematerialismen, men som därtill också kritiserade Annaleskolan. Riktningen kallas "den nya kulturhistorien" (Hunt 1989).

Feminister pekade på att historien berättats av män och att detta avgjort vad som "gått till historien". Det centrala för den nya kulturhistorien ligger just på historiskrivningen.

Som ovan nämnts hävdade historiefilosofen att både fiktionen och historien använder sig av narrativa strategier. Där kulturhistorikerna avfyra hård kritik mot historikernas användning av språket och den socialhistoriska forskningens iver att skildra de historiska sammanhangen enhetligt, pekade kvinnoforskare inom den nya kvinnorörelsen på problemet med att denna berättarröst var manlig och utgick från mannen som norm för människan. Foucaults "antihistoria" (som utgår från till exempel genealogibegreppet) landade väl både i den feministiska kritiken, och i den nya kulturhistorien. Att det inte finns några stabila kunskapsobjekt utan att all kunskap, inklusive historieforskningen, är diskursiv och historiskt föränderlig gav nya tillskott till den feministiska vetenskapskritiken. Genom att man successivt gjorde upp med bas/överbyggnad-metforen började kulturhistorikerna intressera sig för hur *re-presentationen* av den sociala verkligheten just konstituerar den. Ekonomiska och sociala relationer föregår inte de kulturella – de är i sig själva kulturella praktiker. Denna förskjutning av intresset mot den kulturella nivån var parallell med framväxten av feministisk teori. Feminister undersökte redan under det tidiga 1960-talet och framåt idéers och idésystems roll i konstruktioner av kvinnlighet; av sociala identiteter, institutioner och relationer.

Ett annat centralt bidrag till kulturhistorien kom från antropologin. I linje med Clifford Geertz "thick description" koncentrerade de nya kulturhistorikerna sig på att avkoda mening genom att gå djupare ned i meningslagren, snarare än via kausalförklaringar. Genom den "tjocka beskrivningen" söker man förstå kulturen som en förmedlare av sociala relationer och strukturer. Geertz perspektiv innebär att man avfärdar möjligheten att sammanfatta historien i en uppsättning lagar eller övergripande teorier eller berättelser. Kulturen och historien betraktas metaforiskt som "text" i den meningen att man läser mänskliga praktiker och artefakter ur det förflutna som symboler och tolkar dem som tecken. Kulturen bär nämligen på spår av mening som skrivits in i olika fenomen av de samtida aktörerna.

I en analog och ömsesidigt förstärkande utveckling har alltså kvinnohistoria och ny kulturhistoria vidgat historieämnets intressesfär. Förutom att man konvergerar epistemologiskt, gör man det materialmässigt. Den teknik som kulturhistoriker och nyhistoricister menar sig ha uppfunnit, ett sorts "cross cultural montage", där man kombinerar högt och lågt (officiella källor och populärkultur, litterära och icelitterära källor, dagböcker), har kvinnohistoriker utvecklat sedan 1970-talet (Lowder Newton 1989). Populärkulturella uttryck, konsumtion, film, reklam, konst och litteratur har börjat bli intressant som historiskt källmaterial, inte bara bland kvinno- och genushistoriker (jfr *Häftena för kritiska studier* 1999:3). Detta sker i kombination med ett intresse för samtidshistoria och för hittills negligerade områden som konsumtionskulturens historia (se t.ex. Salomon 1998 och Söderberg 1997). I detta nummer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* exemplifieras detta av Orsi Husz forskning kring det moderna varuhuset. Husz visar att den konsumtionshistoriska forskningen präglas av en dikotomi mellan hedonistisk (kvinnlig) och rationell (manlig) konsumtion. Genom att kritisera denna dikotomi, nyanserar hon också frågan om huruvida konsumtion kan uppfattas om frigörande eller förtryckande för kvinnor. Genom att utgå från ett specifikt exempel, Nordiska Kompaniet under 1900-talets början, finner hon att kvinnliga konsumenter beskrevs både som irrationella och rationella, och att varuhuset rymde både en frigörande och en konserverande representation av kvinnor.

Kulturteori

Cultural studies kallas den vitala forskningsgren som utvecklats ur mötet mellan olika discipliner men som kanske haft sin starkaste bas inom medieforskning, populärkulturforskning och forskning om ungdomskultur. Kulturteorin utgår från att se kulturen som en process där kulturella symboler kommunicerar mening (Fornäs 1995). Cultural studies intresserar sig för texter i vid mening (skrivna ord, bilder,

rörliga bilder, musik) vilket innefattar en förståelse av både textproduktionen, texters formella meningsinnehåll och receptionen av dem. Man har intresserat sig för hur bland annat populärkulturella texter representerar olika grupper och konflikter i samhället samt hur människor ser sig själva och andra via dessa representationer. Populärkulturen uppfattas alltså som en arena av förhandlingar om makt och mening.

Cultural Studies föddes ur en reaktion mot den masskulturteori som flera discipliner, däribland den tidiga medieforskningen, vilade på. Ursprunget brukar tillräknas Raymond Williams och Richard Hoggart, vars litteraturvetenskapliga forskning under 1950-talet bröt med den förhärskande elitistiska kultursynen och ville framhäva arbetarklasskulturens egenvärde. Fokus vid det berömda Centre for Contemporary Cultural Studies i Birmingham låg inledningsvis på människors levda erfarenheter. Under Stuart Halls ledning på 1970-talet utvecklades dock centret i en mer semiotisk riktning, och i den allmänna samhällsdebatten stod frågor kring "mediernas makt" i centrum vilket speglades i centrets intresse för althusseriansk strukturalism och ideologi.

Cultural studies är inte en enhetligt framvuxen disciplin med en fixerad dagordning utan en löst sammansatt grupp frågeställningar och tendenser (Brantlinger 1990). Feminism, marxism, dekonstruktion, och psykoanalys har influerat inriktningen. Men när översikter skrivs får Raymond Williams, likt fader Abraham, utgöra begynnelsen varefter ett stamträd tecknas med arvet på fädernet: Althusser, Barthes, Derrida, Foucault, Gramsci, Hoggart, Hall och Thompson beskrivs som de viktigaste influenserna. Kirsten Drotner, som medverkar i detta nummer, har i en kritisk artikel diskuterat hur det feministiska arv som den kulturteoretiska och medieetnografiska inriktningen bär på (tvärvetenskapligheten, kritiken av objektivismen, fokus på receptionsmiljöer som hem och familj) försvunnit ur översikter och genealogier (1993).

Vanligtvis brukar man placera medieetnografins upprinnelse i dningarna av den livliga debatt om mediernas meningsinnehåll som

har pågått inom cultural studies sedan 1970-talet mellan kulturalister och strukturalister. De allmänna stridsfrågorna har gällt vilken plats det textuellt determinerande bör få i analysen och hur man bör föreställa sig mediebrukarnas handlingsutrymme och potential för motstånd. I och med att det skedde en brytning med en äldre kommunikationsmodell – den så kallade överföringsmodellen där medieinnehållet uppfattades som "besjälade" av mening – följde en allmän tendens mot en koncentration på användarnas tolkningar och den omgivande kontexten (Hall 1973). Dessa diskussioner har under senare tid mynnat ut i en problematisering av ideologikritiska textanalyser och man har valt att se till de diskursiva, symboliska sidorna av mediespråkets representationer (Kleberg 1993 och Ganetz 1997). Dessutom har, vilket exemplifieras av Kirsten Drottners bidrag i detta nummer, medieetnografien fått ett starkt uppsving. I en betoning på de genrer som främst konsumeras av kvinnor, till exempel såpoperor och romantikböcker, bröt feministiska forskare som Dorothy Hobson, Ian Ang och Janice Radway, ny mark. I Sverige stod Lisbeth Larsson för en liknande gärning, ehuru i en rent textanalytisk studie, genom sin avhandling om kvinnors läsning och svensk veckopress: *En annan historia*, från 1989. I ett vidare perspektiv kan man konstatera att många feministiska populärkulturforskare bidrog till denna inriktning av den kulturteoretiska medieforskningen i stort, med tanke på forskningens fokus på de ohörda kvinnorösterna i historien, på vardagen och kvinnors specifika erfarenheter. Att framhålla medieanvändarnas kreativitet rimmade väl med den feministiska inriktning som ville komma bort från den eländesinriktade beskrivningen av kvinnors liv och verklighet.

För många feministiska mediehistoriker är *oral history* en viktig och nödvändig konsekvens av denna utveckling. Kirsten Drottners artikel i detta nummer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* är en mediernas kulturhistoria med fokus på unga kvinnors medierade minnen, det vill säga minnen av mediebruk under mellankrigstiden. Drottner framhäver hur viktiga medierna är i det vardagliga identitetsskapan-

det. Via dessa kvinnors förhållande till medierna, både som kulturhistoriska objekt och som minnesverktyg, kan man rekonstruera viktiga aspekter av det förflutna som går förlo- rade i en manlig modernitetsdiskurs.

Och sedan?

I detta nummer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* fokuseras frågor som blir synliga i den förenande huvudfåran vi valt att benämna "historicitet". De aktuella exemplen på nordisk forskning i medievetenskap, historia och litteraturvetenskap närmar sig mänskliga praktiker, historiska dokument och litterära texter utifrån en betoning på historieskrivandets narrativa karaktär. De sinsemellan konstitutiva relationerna mellan text och verklighet utgör instanser i den kommunikationsprocess som kallas kultur. Det står klart att feminismen både givit upphov till och själv vilar på ett kulturteoretiskt fält. Trots den självklara insikten förbises den feministiska forskningens konkreta rön och resultat i sammanställningar och antologier som vill ringa in området. Judith Lowder Newton (1989) menar att historicismen tappat bort sina modersrötter, det vill säga den feministiska teoribildningen och den kvinnohistoriska forskningen. Vad skulle ett återupplivat intresse för modersrötterna kunna leda till inom det kulturteoretiska och nyhistoricistiska fältet, och hur skulle det i sin tur befrämja den feministiska forskningen? Svar på frågor som dessa återstår att formulera, men föreliggande temanummer försöker uppmärksamma en tendens inom den fas av moderniteten vi nu befinner oss i. Denna medvetenhet om det specifika för vår tids historiefixering kommer att ledsaga *Kvinnovetenskaplig tidskrifts* läsare över tusenårsskiftet, in i och genom den "memory craze" (Megill 1998), som vi själva är en del av.

LITTERATUR

- Aronsson, Peter (1998): "En lomhörd dialog? Den historievetenskapliga debatten på 1990-talet", *Historisk Tidskrift*, nr 1.
- Borgström, Eva (1991): *Om jag får be om ölost. Kring kvinnliga författares kvinnobilder i svensk romantik*, Göteborg: Anamma.
- Brannigan, John (1998): *New Historicism and Cultural Materialism*, London: Macmillan.
- Brantlinger, Patrick (1990): *Crusoe's Footprints. Cultural Studies in Britain and America*, London: Routledge.
- Bränström Ohman, Annelie (1998): *Kärlekens ödeland. Rut Hillarp och kvinnornas fyrtiotalmodernism*, Stockholm: Symposion.
- Drotner, Kirsten (1993): "Media Ethnography: An Other Story?", Ulla Carlsson (red.) *Nordisk forskning om kvinnor och medier*, Göteborg: NORDICOM-Sverige.
- Fornäs, Johan (1995): *Cultural Theory and Late Modernity*, London: Sage.
- Ganetz, Hillevi (1997): *Hennes röster. Rocktexter av Turid Lundqvist, Eva Dahlgren och Kajsa Grytt*, Stockholm/Stehag: Symposion.
- Hall, Stuart (1973/1980): "Encoding/Decoding", Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowland, Paul Willis (red.) *Culture, Media, Language*, London: Hutchinson.
- Holter, Harriet (1962): "Kjønnsroller og sosial struktur", (red.) Dahlström, Edmund m.fl., *Kvinnors liv och arbete*, Stockholm: Norstedts.
- Hunt, Lynn (1989): *The New Cultural History*, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Kleberg, Madeleine (1993): "Feministisk teoribildning och medieforskning", Ulla Carlsson (red.) *Nordisk forskning om kvinnor och medier*, Göteborg: NORDICOM-Sverige.
- LaCapra, Dominick (1983): *Rethinking Intellectual History. Texts, Contexts, Language*, Ithaca/London: Cornell University Press.
- LaCapra, Dominick (1985): *History and Criticism*, Ithaca/London: Cornell University Press.
- Lowder Newton, Judith (1989): "History as Usual: Feminism and the New Historicism", Aram Veese, H. (red.) *The New Historicism*, London: Routledge.
- Megill, Allan (1998): "History, Memory, Identity", *History of the Human Sciences*, 11:3.
- Montrose, Louis (1989): "Professing the Renaissance. The Poetics and Politics of Culture", Aram Veese, H. (red.) *The New Historicism*, London: Routledge.
- Orr, Linda (1992): "The Revenge of Literature. A History of History", Ralph Cohen (red.) *Studies in Historical Change*, London: UP of Virginia.
- Porter, Carolyn (1988): "Are We Being Historical Yet?", *The South Atlantic Quarterly* vol. 87, no. 4.
- Ricoeur, Paul (1988): *Från text till handling*, Stockholm: Symposion.
- Salomon, Kim (1999): "Samtidshistoriens nya perspektiv", *Historisk Tidskrift*, nr 1.
- Söderberg, Johan (red.) (1997): *Kultur och Konsumtion i Norden 1750-1950*, Helsingfors: Finska historiska samfundet.
- Traub, Valerie & Lindsey M. Kaplan & Dymna Callaghan (red.) (1996): *Feminist Readings of Early Modern Culture. Emerging Subjects*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Waldijk, Bertheke (1995): "Of Stories and Sources: Feminist History", Rosemarie Buikema och Anneke Smelik (red.) *Women's Studies and Culture: A Feminist Introduction*, London/New Jersey: Zed Books.
- Waller, Marguerite (1987): "Academic Tootsie. The Denial of Difference and the Difference it Makes", *Diacritics*, Spring.
- White, Hayden (1973): *Metahistory. The Historical Imagination in nineteenth-century Europe*, Baltimore: Johns Hopkins UP.
- Witt-Brattström, Ebba (1988): *Moa Martinson. Skrift och drift i trettiotalet*, Stockholm: Norstedts.